J. Sheridan Le Fanu

V temném zrcadle

VOLVOX GLOBATOR 2011

Joseph Sheridan Le Fanu:
V temném zrcadle
volvox globator 2011

V temném zrcadle

JOSEPH SHERIDAN LE FANU

přeložil František Bommer

Illustrations © Filip Kraus, 2011

ISBN 978-80-7207-799-1
ISBN 978-80-7207-998-8 (pdf)
ISBN 978-80-7207-997-1 (epub)

Zelený čaj

PŘEDMLUVA
NĚMECKÝ LÉKAŘ MARTIN HESSELIUS

Ačkoliv jsem byl pečlivě vzdělán v medicíně a chirurgii, nevykonával jsem nikdy praxi v žádném z těchto oborů. Přes to však mě jejich studium stále ještě velmi zajímá. Počestného povolání, jemuž jsem se právě začal věnovati, jsem se nevzdal ani z lenosti ani z rozmaru. Příčinou toho bylo velmi nepatrné škrábnutí, které jsem si způsobil pitevním nožem. Tato maličkost mě stála dva prsty, jež bylo nutno ihned amputovati, a ještě trapnější újmu na zdraví, neboť od té doby jsem se necítil nikdy zcela zdráv a sotva jsem kdy dovedl vydržeti celých dvanáct měsíců na jednom místě.
Za svého bloudění světem jsem se seznámil s dr. Martinem Hesseliem, který se toulal světem jako já, byl lékařem jako já a miloval svůj obor jako já. Ode mne se lišil v tom, že se toulal dobrovolně a že byl, když ne bohat v tom smyslu, jak bohatství oceňujeme v Anglii, tedy aspoň, jak říkávali naši předkové, v „dobrých poměrech". Byl již stár, když jsem ho po prvé uzřel. Věkový rozdíl mezi námi činil asi třiapadesát let.
V dr. Hesseliovi jsem našel svého učitele. Jeho vědění bylo ohromné a on dovedl podstatu každého případu pochopiti intuicí. Byl právě člověkem, který dovede naplniti mladého nadšence, jakým já jsem byl, úctou a radostí. Můj obdiv obstál ve zkoušce času a přežil i rozluku smrti. Jsem si jist, že byl zcela oprávněn.
Téměř dvacet let jsem zastával funkci jeho lékařského sekretáře. Svěřil mé péči nesmírnou sbírku listinného materiálu, kterou jsem měl uspořádati, opatřiti indexem a dáti do vazby. O některých případech pojednával zvláštním způsobem. Psal totiž o nich dvěma rozličnými způsoby. Napřed popsal, co viděl a slyšel, jako by to asi učinil vzdělaný laik, a když tímto vyprávěcím slohem vylíčil siluetu chorého, rýsující se buď skrze dveře jeho vlastní předsíně proti dennímu světlu, anebo skrze bránu temna proti jeskyním smrti, vrátil se znovu k vypravování a přikročil k analyse,

diagnose a ilustraci případu v odborné terminologii své vědy a s veškerou mohutností a původností svého genia.
Tu a tam se mi zdá, že by některý případ dovedl pobaviti nebo poděsiti laického čtenáře, majícího zcela jiné zájmy než odborník. Proto jsem opsal v následujícím vypravování uvedenou historii, pozměniv nepatrně její znění a ovšem také jména. Vypráví ji dr. Hesselius. Našel jsem ji mezi obsáhlými záznamy případů, jež učinil asi před čtyřiašedesáti lety za své cesty po Anglii.
Historie jest uložena v řadě dopisů zaslaných profesoru Van Loovi z Leydenu, který byl jeho přítelem. Profesor nebyl lékařem, nýbrž chemikem, a rád četl historická, metafysická a lékařská pojednání, a kdysi napsal dokonce i divadelní hru.
Proto jest vypravování nutně napsáno tak, aby dovedlo zaujmouti neučeného čtenáře a má jako lékařský záznam poněkud menší cenu.
Memorandum připojené k dopisům nasvědčuje tomu, že byly po smrti profesorově roku 1819 vráceny dr. Hesseliovi. Některé z nich jsou psány anglicky, jiné francouzsky, největší část však německy. Přeložil jsem je věrně, ač jsem si vědom, že ne příliš půvabně, a přes to, že jsem tu a tam vynechal některá místa, nic jsem do nich nevložil.

1 / Dr. Hesselius vypravuje, jak se setkal s důstojným panem Jenningsem

Důstojný pan Jennings je vysoký a hubený. Je středního věku a obléká se s úhlednou, staromódní přesností přívržence ortodoxní církevní strany. Vystupuje ovšem poněkud okázale, ale nikterak strnule. Rysy jeho tváře nejsou sice pěkné, mají však pravidelný tvar a výraz nanejvýš laskavý, a také plachý.

Setkal jsem se s ním jednou večer u lady Mary Heydukové. Skromnost a dobráckost jeho vzezření dovede člověka úplně zaujmouti.

Společnost byla jen velmi malá a on zasahoval dosti příjemně do rozmluvy. Zdá se však, že mnohem raději poslouchá, než přispívá k hovoru. Ale pronese-li něco, je to vždy k věci a oděno do pěkného roucha. Lady Mary jest mu velmi nakloněna; patrně se s ním radí o mnohých věcech a pokládá ho za jednoho z nejšťastnějších a nejblaženějších lidí na světě. Ví o něm málo.

Důstojný pan Jennings je starý mládenec a má prý šedesát tisíc liber hotových peněz. Je dobročinný. Nesmírně rád vykonává své posvátné povolání, a přece, ačkoliv jinde je snesitelně zdráv, zdraví ho opustí velmi podivným způsobem, jakmile odjede do Warwickshire, aby se věnoval povinnostem svého posvátného úřadu. Tak to říká lady Mary.

Není pochyby, že zdraví pana Jenningse se jaksi náhle a tajemně hroutí, často i tenkrát, když vykonává bohoslužby v pěkném starém kostele v Kenlis. Snad příčina toho vězí v srdci, snad v mozku. Stalo se však třikrát nebo čtyřikrát, nebo snad i častěji, že došed k jistému místu při bohoslužbě, najednou se zastavil a po chvíli mlčení, jsa zřejmě neschopen pokračovati, ponořil se do osamělé, tiché modlitby s očima a rukama pozdviženýma, a pak, smrtelně bled a vzrušen podivným zahanbením a zděšením, sestoupil dolů, chvěje

se na celém těle, a odešel do sakristie, opustiv svou obec věřících beze slova vysvětlení. To se přihodilo za nepřítomnosti jeho zástupce. Nyní, když odjíždí do Kenlis, vždy si s sebou vezme k ruce nějakého duchovního, který ho může ihned zastoupiti, když se náhle stane neschopným vykonávati úřad.
Když se takto pan Jennings zhroutí, odjíždí z vikářství a vrací se do Londýna, kde v jedné tmavé uličce u Piccadilly obývá velmi malý dům; lady Mary říká, že je potom zase zcela zdráv. Mám o tom o všem své vlastní mínění. Jsou ovšem různé stupně. Ostatně uvidíme.
Pan Jennings má vzezření dokonalého gentlemana. A přece lidé pozorují u něho cosi zvláštního. Působí dojmem trochu dvojakým. Přispívá k tomu jistě jedna věc, kterou si lidé podle mého mínění neuvědomují, anebo kterou snad zřetelně nepozorují. Ale já jsem si jí všiml téměř ihned. Pan Jennings má ve zvyku dívati se podél koberce, jako by jeho zraky sledovaly nějaký pohybující se předmět. Není to ovšem vždycky. Přihází se to jen občas. Ale stává se to dosti často, aby tento zvyk dodával jeho chování podivný ráz, a v pohledu, putujícím podél podlahy, jest cosi plachého i úzkostlivého zároveň.
Lékařský filosof, jak mě laskavě nazýváte, budující teorie na základě případů, jež si sám vyhledal a jež pozoruje a zkoumá s větším vynaložením času, a tudíž s přesností nekonečně větší než ta, s kterou pracuje průměrný praktik, upadá nevědomky do svého pozorovacího zvyku, který ho provází všude; činí svá pozorování, řekli by někteří lidé, drze, o všem, co se mu naskytne a co dává i nejmenší pravděpodobnost, že zkoumání bude odměněno úspěchem.
Poněkud bázlivý, avšak odměřený gentleman, s nímž jsem se po prvé setkal v onom malém večerním shromáždění, sliboval mi podobný úspěch. Moje pozorování byla ovšem mnohem obsažnější, ale všechno, co hraničí s čistou odborností, ponechávám si pro přísně vědeckou zprávu.

Snad mohu poznamenati, že mluvím-li zde o lékařské vědě, činím tak ve smyslu mnohem širším, než její obvyklý materielní ráz dovoluje, ale doufám, že se dočkám dne, kdy se jí bude rozuměti mnohem všeobecněji. Věřím, že celý přirozený svět jest jen konečným výrazem onoho nadpřirozeného světa, z něhož, a z něhož jedině, dostává svůj život. Věřím, že podstatou člověka je duch, že duch jest jakási organická látka, podstatně rozdílná od toho, co dnes jmenujeme hmotou, zrovna tak jako světlo nebo elektřina, že hmotné tělo je jenom jakýmsi rouchem a že tudíž smrt není přerušením existence živého člověka, nýbrž jen vyproštěním z přirozeného těla – kterýž proces se začíná ve chvíli zjevu, jemuž říkáme smrt, a dokonává se o několik dní později vzkříšením *k novému životu*.

Kdo uváží důsledky těchto základních vět, dovtípí se snad jejich praktického účinku na lékařskou vědu. Zde však není vhodné místo k rozvinutí důkazů a k rozpravě o následcích tohoto příliš obecně neuznávaného stavu věcí.

Poslouchaje svého návyku, pozoroval jsem pana Jenningse a myslím, že on přes všechnu mou opatrnost to vycítil, neboť jsem seznal, že mě rovněž pozoruje, a stejně opatrně. Když mne lady Mary náhodou oslovila mým jménem – jako dr. Hesselia – viděl jsem, že se na mne ostře zadíval a pak se na několik minut zamyslil.

Když jsem pak rozmlouval s jistým pánem na opačném konci pokoje, povšiml jsem si, že se na mne dívá mnohem upřeněji a se zájmem, kterému jsem, myslím, rozuměl. Pak jsem viděl, že se chopil příležitosti k rozmluvě s lady Mary, a vycítil jsem, jak to obyčejně bývá, že moje osoba je předmětem vzdálených otázek a odpovědí.

Vysoký duchovní se zvolna ke mně přibližoval. A za malou chvíli jsme navázali rozmluvu. Když dva lidé, kteří rádi čtou a znají knihy i svět, protože hodně cestovali, přejí si spolu hovořiti, bylo by zvláštní, aby nenašli předmětu hovoru. Nebyla to náhoda, jež ho

ke mně přivedla a dala mu podnět k rozmluvě. Znal německy a četl mé „Essaye o metafysické medicíně“, jež více naznačují, než právě povídají.
Tento zdvořilý, ušlechtilý a plachý muž, nebo stručně řečeno, člověk přemítající a čtoucí, který se mezi námi pohyboval a s námi mluvil a přece nebyl úplně z nás, a kterého jsem měl v podezření, že vede život, jehož projevy a starosti dovedně skrývá, straně se neproniknutelně nejen světa, nýbrž i svých nejlepších přátel – přemítal opatrně v mysli, jak by měl podniknouti vůči mně jistý krok.
Pronikl jsem jeho ducha, aniž to vytušil; ale střehl jsem se, abych řekl něco, co by mohlo prozraditi jeho citlivé bdělosti mé podezřívavé myšlenky o jeho postavení anebo mé domněnky o tom, co se mnou zamýšlí.
Rozmlouvali jsme chvíli o zcela lhostejných věcech, on však nakonec řekl:
„Velmi mě zajímají některá vaše pojednání o tom, čemu říkáte metafysické lékařství – četl jsem je v německém textu asi před desíti nebo dvanácti lety – byla již přeložena?“
„Ne, jistě nebyla, jinak bych o tom věděl. Myslím, že by mne byli žádali o dovolení.“
„Před několika měsíci jsem žádal zdejší knihkupce, aby mi opatřili knihu v německém originále, ale říkají mi, že je rozebrána.“
„Ano, jest, a to již několik let. Ale jako autoru mi lichotí, že jste nezapomněl na tak malou knihu, ačkoliv,“ dodal jsem se smíchem, „deset nebo dvanáct let je značná doba, po kterou jste se bez ní obešel; domnívám se však, že jste se dal znovu do přemýšlení o tomto předmětu, anebo se nedávno něco stalo, co obnovilo váš zájem o ni.“
Při této poznámce, provázené pátravým pohledem, zmátly pana Jenningse náhlé rozpaky, zcela podobné těm, jež vhánějí krev do tváří mladé dámě a dávají jí na chvíli zvláštní výraz, řekli byste provinilý.

Pomohl jsem mu z nesnází tím, že jsem předstíral, jako bych to nebyl zpozoroval, a pokračuje dále, prohodil jsem: „Často se mi stává, že se mi takto vrací zájem o nějakou věc; některá kniha připomene jinou a často mi vrátí kořist, ztracenou po uplynutí dvaceti let. Ale záleží-li vám na tom, abyste dostal její výtisk, budu šťasten, budu-li vám moci jeden věnovati. Mám ještě dva nebo tři – a dovolíte-li, abych vám jeden daroval, bude to pro mne velikou ctí.“

„Jste opravdu velmi laskav,“ řekl, vzpamatovav se ihned; „již jsem pozbýval naděje – nevím, jak bych vám měl poděkovati.“

„Prosím, ani slovo již; věc je vskutku tak nepatrná, že jsem vám ji nabídl jen s pocitem ostýchavosti, a budete-li mi ještě děkovati, hodím ji v záchvatu skromnosti do ohně.“

Pan Jennings se zasmál. Tázal se, kde bydlím v Londýně a po krátkém hovoru o různých věcech odešel.

2 / Doktor se dotazuje lady Mary a ona odpovídá

„Váš vikář se mi líbí, lady Mary," řekl jsem, jakmile odešel. „Četl, cestoval, přemýšlel, a poněvadž také trpěl, jest asi dokonalým společníkem."
„Je takový, ba ještě lepší; je to opravdu dobrý člověk," řekla ona. „Jeho rada je neocenitelná pro mé školy a pro všechny mé maličké podniky v Dawlbridge, a on je tak svědomitý, dává si tolik záležeti – nemáte ponětí – kdykoliv myslí, že by mohl prospěti; je tak dobromyslný a citlivý."
„Je příjemno slyšeti tolik dobrého o jeho společenských ctnostech. Mohu jen dosvědčiti, že je milým a jemným společníkem, a k tomu, co jste mi řekla, mohu, myslím, přidati dvě nebo tři věci," řekl jsem.
„Opravdu?!"
„Ano, ale abych začal: on je svobodný."
„Ano, toť správné – pokračujte."
„Spisuje, správněji řečeno, *spisoval*, ale po dvě nebo snad tři léta nepokračuje již v své práci; a kniha, kterou psal, pojednávala o trochu abstraktním námětu – snad o theologických otázkách."
„Ano, psal knihu, jak říkáte; nevím dobře, o čem pojednávala, vím jen, že o předmětu, který mě ani trochu nezajímá. Je velmi pravděpodobno, že máte pravdu, a jistě v práci ustal – ano."
„A přes to, že zde dnes pil jen trochu kávy, má nesmírně rád čaj, anebo aspoň měl."
„Ano, to je *úplně* správné."
„Píval zelený čaj a hodně, není-liž pravda?" pokračoval jsem.
„Ano, to je zvláštní! O zeleném čaji jsme se téměř spolu dostali do hádky."
„Ale vzdal se ho zcela," řekl jsem.
„Tak jest."

„A nyní ještě jeden fakt. Znala jste jeho matku nebo otce?“
„Ano, oba; jeho otec zemřel teprve před desíti lety; bydleli poblíž Dawlbridge. Znali jsme je velmi dobře,“ odpověděla ona.
„Dobře, buď jeho matka, nebo otec – myslím spíše, že jeho otec, viděli někdy strašidlo,“ řekl jsem.
„Ano, jste opravdu čarodějník, doktore Hesselie.“
„Čarodějník nečarodějník, ale nemám pravdu?“ odpověděl jsem rozmarně.
„Jistě máte pravdu, byl to jeho otec: tichý, podivínský člověk, který nudil mého otce vyprávěním svých snů; dokonce mu jednou pověděl příběh o duchu, jenž se mu prý zjevil a s nímž mluvil; byl to velmi podivný příběh. Pamatuji se na něj dobře, poněvadž jsem se ho bála. Vyprávěl jej dlouho před tím, než zemřel – byla jsem tenkrát ještě dítětem. Jeho způsoby byly tak tiché a nemluvné; někdy k nám chodil za šera, když jsem byla sama v saloně a namlouval si, že jsou okolo něho duchové.“
Usmíval jsem se a přikyvoval.
„A nyní, když jsem si získal pověsti čarodějníka, myslím, že vám musím přáti dobré noci,“ řekl jsem.
„Jak jste to všechno vyzkoumal?“
„Zajisté z planet jako cikáni,“ odpověděl jsem, a s tím jsme si navzájem přáli dobré noci.
Příštího rána jsem poslal panu Jenningsovi knížku a stručný dopis. Když jsem se pak vrátil pozdě v noci, dověděl jsem se, že mě navštívil v mém bytě a zanechal tam navštívenku. Tázal se, jsem-li doma a v kterou hodinu by mě nejspíše našel.
Zamýšlel snad vysvětliti mi svůj případ a poraditi se se mnou „odborně“, jak lidé říkají? Myslím, že ano. Sestrojil jsem si již o něm svou teorii. Odpovědi lady Mary, dané na mé poslední otázky, ji posílily. Byl bych rád měl jistotu z jeho vlastních úst. Ale jak ho přiměti k doznání, abych se neprohřešil proti dobrým mravům? Nijak. Domnívám se spíše, že sám pomýšlí

na takové vyznání. Jistě však, milý van L., nebudu nepřístupný. Hodlám mu zítra oplatiti návštěvu. Bude to jen zdvořilý projev za jeho laskavost, když ho navštívím. Snad se z toho něco vyklube. Zda mnoho, málo, či nic, to uslyšíte, drahý Van L., příště.

Nuže, navštívil jsem ho v Blank Street.
Když jsem se dotazoval u dveří, sluha mi řekl, že pan Jennings má důležitou rozmluvu s nějakým pánem, duchovním z Kenlis, což byla jeho venkovská farnost. Chtěl jsem si uchovati svou výsadu a opakovati návštěvu; proto jsem prostě nadhodil, že se pokusím jindy, a chtěl jsem odejíti; v tom mě sluha poprosil za prominutí, a podívav se na mne pozorněji, než dobře vychovaní lidé tohoto druhu činí, otázal se mne, zda nejsem dr. Hesselius. A když zvěděl, že ano, řekl: „Snad byste mi, pane, dovolil, abych to oznámil panu Jenningsovi, poněvadž jistě vím, že si přeje s vámi mluviti."
Sluha se za chvíli vrátil se vzkazem pana Jenningse, abych zašel do jeho pracovny, která byla též druhým přijímacím pokojem; zároveň p. Jennings sliboval, že přijde za několik minut.
Byla to vskutku pracovna – a téměř knihovna. Místnost byla vzdušná, se dvěma vysokými, úzkými okny a s těžkými tmavými záclonami. Byla mnohem větší, než jsem očekával, a byla přeplněna na všech stranách knihami od podlahy až k stropu. Svrchní koberec – neboť jsem ucítil při chůzi, že na zemi leží dva nebo tři – byl perský. Mé kroky dopadaly zcela neslyšně. Vpřed vystupující skříně s knihami zatlačovaly velmi úzká okna do hlubokého pozadí. Pokoj budil dojem nanejvýš pohodlně, ba luxusně zařízené, přitom však hodně ponuré, tiché a téměř tísnivě působící místnosti. Ale měl bych snad také něco přičísti asociaci myšlenek. Spojil jsem v mysli s panem Jenningsem jisté domněnky. Vstupoval jsem do tohoto dokonale tichého pokoje ve velmi tichém domě se zvláštní předpojatostí. A jeho tmavý ráz a vážné knižní roucho,

chybějící jen tam, kde byla do zdi zasazena dvě úzká zrcadla, napomáhaly tomuto ponurému pocitu.
Zatím co jsem čekal na příchod pana Jenningse, bavil jsem se tím, že jsem se díval do některých knih, jimiž byly police napěchovány. Náhodou jsem přišel zrovna pod nimi na úplné vydání Swedenborgových „Arcana Cælestia“ ležící na zemi hřbetem nahoru; bylo to originální latinské dílo v krásném foliovém formátu, svázané do roucha, v němž si theologie libuje, totiž do pravého pergamenu se zlatými nápisy a s karmínovou ořízkou. V několika svazcích byla založena papírová znaménka; bral jsem je ze země, kladl na stůl a rozvíraje je na místech, kde byly založeny papíry, přečetl jsem několik vět, napsaných vážnou latinou a zatržených na okraji tužkou. Několik z nich podávám v překladu:
„Když se otevře vnitřní zrak člověka, který je zrakem ducha, zjevují se mu věci jiného života, jež není možno uzříti tělesným zrakem…“
„Bylo mi popřáno uviděti vnitřním zrakem věci, jež existují v jiném životě, a to jasněji, než vidím ty, jež existují na světě. Z těchto úvah je patrno, že vnější vidění pochází od vnitřního vidění a toto zase od vidění ještě vnitřnějšího atd.“
„Každý člověk je provázen nejméně dvěma zlými duchy…“
„Zlí geniové hovoří také plynnou řečí; ta je však drsná a skřípavá. Mají však ještě jinou řeč, jež není plynná; z ní povstává rozkol myšlení plížící se tajně do duše.“
„Zlí duchové, provázející člověka, pocházejí zajisté z pekla; ale když přebývají v přítomnosti člověka, nejsou v pekle, nýbrž jsou z něho vyproštěni. Tehdy dlí na místě, jež leží uprostřed mezi peklem a nebem, a tomu se říká svět duchů. – Když zlí duchové, kteří provázejí člověka, dlí v tomto světě, nejsou ponořeni do věčných muk, nýbrž v každé myšlence a citu člověka, a tedy ve všem, z čeho se člověk těší. Když však

jsou posláni zpět do pekla, vracejí se do dřívějšího stavu…“
„Kdyby se zlým duchům dostalo poznání, že jsou sdruženi s člověkem a že přes to jsou duchové, odlišní od něho, a kdyby mohli vniknouti do věcí jeho těla, snažili by se zničiti jej tisícerými prostředky; neboť nenávidí člověka smrtelnou záští.“
„Proto, když zvěděli, že jsem člověk v těle, snažili se neustále zničiti mě, a to nejen, pokud jde o tělo, nýbrž zejména, pokud jde o duši; neboť zničiti člověka nebo ducha jest ohromnou radostí pro ty, kdož jsou v pekle; ale mne stále chránil Pán. Z toho vyplývá, jak nebezpečno je pro člověka žíti ve společenství s duchy, není-li naplněn velikou vírou…“
„Nic není pečlivěji chráněno před poznáním přidružených duchů, než to, že jsou takto spojeni s člověkem; neboť kdyby to zvěděli, hovořili by k němu s úmyslem zničiti ho…“
„Rozkoší pekla je činiti zlo člověku a uspíšiti jeho věčnou zkázu.“
Mé oko se zastavilo u dlouhé poznámky, napsané úhledným rukopisem pana Jenningse a načrtnuté ostrou a tenkou tužkou. Očekával jsem, že jde o kritiku textu a přečetl jsem dvě nebo tři slova; ihned jsem však ustal ve čtení, protože řádky obsahovaly něco úplně jiného a počínaly slovy: *„Deus misereatur mei“* – „Bože, smiluj se nade mnou“. Když jsem byl takto upozorněn na soukromou povahu poznámky, odvrátil jsem od ní své oči, zavřel jsem knihu a dal všechny svazky na místo, kde jsem je našel; ponechal jsem si jen jeden, který mě zajímal a do něhož jsem se po způsobu lidí, zvyklých na samotu a studium, tolik zahloubal, že jsem ztratil spojení s vnějším světem a zapomněl, kde jsem.
Přečetl jsem několik stránek, na nichž se mluví o „představitelích“ a „korespondentech“ v odborné řeči Swedenborgově; pak jsem přišel k místu, jehož podstatným obsahem je myšlenka, že zlí duchové, jsou-li viděni

jinýma očima než očima jejich pekelných spřežených, ukazují se v „korespondujících“ zvířecích podobách (fera) představujících hrozným a divokým vzezřením jejich chtíče a život. Je to místo obsáhlé a vypočítávají se tam všechny zvířecí podoby.

4 / Místo v knize četly čtyři oči

Ukazoval jsem si koncem tužky na slova, jež jsem četl, a náhle mne cosi přimělo, abych pozvedl oči.
Přímo přede mnou bylo jedno ze zrcadel, o nichž jsem se již zmínil; spatřil jsem v něm odraz vysoké postavy mého přítele p. Jenningse, sklánějícího se nad mým ramenem a čtoucího místo, jímž jsem se právě obíral; jeho obličej byl tak zachmuřen a znepokojen, že jsem ho sotva poznával.
Obrátil jsem se a povstal. On se vzpřímil také, a pokusiv se o úsměv, řekl:
„Vstoupil jsem do pokoje a pozdravil jsem, ale nepodařilo se mi odtrhnouti vás od knihy. Tak jsem nemohl zkrotiti svou zvědavost a nahlédl jsem přes vaše rameno do knihy; myslím, že to bylo velmi impertinentní. Není to po prvé, co patříte na tyto stránky. Četl jste nepochybně Swedenborga již dávno."
„Ach, ano, milý pane! Děkuji Swedenborgovi za mnohé; najdete jeho stopy i v malé knížce o metafysickém lékařství, kterou jste si laskavě zapamatoval."
Ačkoliv můj přítel předstíral veselou náladu, jeho tvář byla slabě zarudlá a já jsem seznal, že je uvnitř značně vzrušen.
„Sotva to dovedu, protože znám tak málo Swedenborga. Mám jej teprve čtrnáct dní," odpověděl, „a myslím, že osamělého člověka trochu vzrušuje – soudě podle toho mála, co jsem přečetl. Ale neříkám, že by snad vzrušoval mne," zasmál se. „Jsem vám tolik zavázán za vaši knihu. Doufám, že jste dostal můj dopis?"
Učinil jsem projev, kterého vyžadovala zdvořilost.
„Nečetl jsem žádnou knihu tak důkladně jako vaši," pokračoval. „Rázem jsem postřehl, že je v ní skryto více, než se vysvětluje slovy. Znáte doktora Harleye?" otázal se trochu úsečně.

Vydavatel poznamenává, že jmenovaný lékař byl z nejslavnějších, kteří v Anglii působili.
Znal jsem ho, neboť jsem dostal na něho doporučující listy, a on mi prokázal velmi laskavé a prospěšné služby za mé návštěvy v Anglii.
„Pokládám tohoto člověka ze jednoho z největších bláznů, s nimiž jsem se kdy setkal v životě," řekl p. Jennings.
Bylo to po prvé, co jsem slyšel, že řekl o někom něco příkrého; zarazil jsem se, když nazval tak vynikajícího muže tímto slovem.
„Opravdu! A v čem?" tázal jsem se.
„V jeho povolání," odpověděl.
Usmál jsem se.
„Míním to tak," řekl. „Zdá se mi, že jest napolo slepý – totiž, polovice všeho, nač se dívá, je temná – a všechno ostatní je nadpřirozeně jasné a živé; a nejhorší na tom jest, že se to zdá *úmyslným*. Nemohu – chci říci, on nemůže – mám s ním jakousi zkušenost jako s lékařem, ale pohlížím na něho – v tomto smyslu – jako na ochromenou duši, intelekt napolo mrtvý. Řeknu vám – vím, že to jednou udělám – o tom vše," řekl, jsa poněkud vzrušen. „Zůstanete v Anglii několik měsíců. Budu-li krátkou dobu dlíti mimo Londýn za vašeho zdejšího pobytu, dovolíte, abych vám poslal dopis?"
„Budu šťasten," ujistil jsem ho.
„Jste velmi laskav. Jsem naprosto nespokojen s Harleyem."
„Kloní se trochu k materialistické škole?" řekl jsem.
„Je pouhým materialistou," opravil mne p. Jennings; „nemůžete si představiti, jak něco takového souží člověka, který zná více. Neříkejte nikomu – žádnému z mých přátel, které znáte – že jsem hypochondr; nikdo na příklad neví – ani lady Mary – že jsem byl u Harleye nebo u jiného lékaře. Tedy prosím, nezmiňujte se o tom; a bude-li mi hroziti záchvat, dovolíte mi laskavě, abych vám napsal, anebo, budu-li v městě, abych se s vámi krátce poradil."

Byl jsem pln dohadů a shledal jsem, že jsem naň nevědomky upřel vážně zrak, neboť sklopil na chvilku oči a pravil:
„Vy, jak vidím, myslíte, že bych vám stejně dobře mohl říci vše i teď, a já se domnívám, že si činíte své dohady. Ale upusťte od toho. Kdybyste přemýšlel celý život, nepřijdete na to.“
Zavrtěl hlavou, usmívaje se; ale náhle zahalil tento zimní sluneční svit černý mrak a on vtáhl do sebe dech skrze zuby, jak to činívají lidé, trpící bolestí.
„Jest mi ovšem líto, že tušíte příležitost, kdy budete nucen raditi se s kterýmkoliv z nás. Ale použijte mých služeb kdykoliv a jakkoliv vám bude libo; nemusím vás ujišťovati, že vaše důvěrné sdělení je pro mne posvátným tajemstvím.“
Hovořil pak celkem vesele o zcela jiných věcech a po krátké chvíli jsem se s ním rozloučil.

5 / Dr. Hesselius je volán do Richmondu

Rozešli jsme se v dobré náladě; ale veselý nebyl ani on ani já. Jsou jisté výrazy onoho mocného duševního orgánu, jímž je lidská tvář, které mě vzrušují – přes to, že jsem je často viděl a že mám lékařské nervy. Jediný pohled na pana Jenningse dostačil, aby se mne zmocnily obavy. Moje obrazotvornost byla zachvácena tak silně, že jsem změnil všechny plány pro ten večer a zašel jsem do opery cítě, že potřebuji změny myšlenek.

Neslyšel jsem o něm anebo od něho nic dva nebo tři dny, až jsem najednou dostal jeho list. Byl radostný a pln naděje. Oznamoval v něm, že se nějakou dobu cítí mnohem zdravějším – vlastně zcela zdravým – takže učiní malý pokus a zajede asi na měsíc do své farnosti, aby se trochou práce vynasnažil dostati do starých kolejí. Vyjadřoval horoucí a nábožný dík za své zotavení, neboť doufá, že snad nyní může takto nazvati svůj stav.

Po jednom nebo dvou dnech jsem navštívil lady Mary, která opakovala totéž, co mně ohlásil jeho dopis, a pověděla mi, že dlí právě ve Warwickshire, vrátiv se k svým duchovním povinnostem v Kenlis. Dodala pak: „Začínám se domnívati, že je skutečně zcela zdráv, a že to nikdy nebylo víc než nervy a obraznost. Jsme všichni nervózní a já si myslím, že pro tuto slabost není nic lepšího než trochu usilovné práce. On se rozhodl zkusiti to. Nebyla bych překvapena, kdyby se tam byl uchýlil na rok."

Avšak přese všechnu tuto důvěru netrvalo to ani dva dny a já jsem dostal od něho dopis datovaný z jeho domu u Piccadilly:

„Milý pane, vrátil jsem se zklamán. Budu-li s to vůbec s vámi promluviti, napíši vám, abyste mě laskavě

navštívil. Nyní jsem příliš sklíčen a prostě neschopen povědět, co bych vám chtěl říci. Prosím vás, nezmiňujte se o mně mým přátelům. Nemohu se setkati se žádným z nich. Chci se podívati do Shropshire, kde mám některé příbuzné. Bůh s vámi! Kéž bychom se setkali po mém návratu v šťastnější náladě, než v jaké teď mohu psáti."

Za týden potom jsem zašel k lady Mary, která mi řekla, že zbyla v Londýně poslední ze všech a že se právě chystá do Brightonu, neboť londýnská sezona již minula. Pověděla mi, že dostala zprávu ze Shropshire od neteře pana Jenningse, Marty. Z listu nevyplývalo nic více, než že je sklíčen a nervózní. Jaký svět utrpení bývá skryt v těchto slovech, jež zdraví berou na tak lehkou váhu!
Uplynulo téměř pět neděl, aniž jsem dostal jakékoliv zprávy o panu Jenningsovi. Ke konci této doby jsem dostal od něho dopis. Psal:

„Byl jsem na venkově a změnil jsem vzduch, kraj, lidi a vše – *jen sám sebe nikoliv*. Rozhodl jsem se říci vám všechno, pokud to dovede nejváhavější tvor na světě. Dovolí-li vám vaše závazky, přijďte, prosím, ke mně dnes, zítra nebo pozítří. Ale odkládejte s návštěvou, prosím vás, co nejméně. Víte dobře, jak potřebuji pomoci. Mám tichý dům v Richmondu, kde nyní dlím. Snad se můžete zaříditi tak, abyste mohl přijíti k obědu, lunchi nebo na čaj. Najdete mne beze všech obtíží. Sluha z Blank Street, který odevzdá tento dopis, bude vás očekávati u vašeho domu s povozem v kteroukoliv hodinu. A mne najdete kdykoliv. Řekněte, že bych neměl býti o samotě. Zkusil jsem vše. Přijďte a popatřte."

Zavolal jsem sluhu nahoru a rozhodl jsem se, že pojedu ještě téhož večera, což jsem také učinil.
Myslil jsem si, že by mu lépe prospěl pobyt v nějakém pensionátě nebo hotelu, když jsem projížděl

krátkou alejí ponurých jilmů a blížil se k starobylému domu z pálených cihel, zastíněnému korunami těchto stromů, které dosahovaly až nad jeho střechu a obklopovaly jej téměř na všech stranách. Byla to zvrácená choutka, neboť bylo si těžko představiti něco smutnějšího a tiššího. Seznal jsem, že to je jeho dům. Prodlel dva nebo tři dny v Londýně, shledal však pobyt v městě z jakési příčiny nesnesitelným, a odjel sem, patrně proto, že dům byl zařízen a jeho vlastnictvím, takže byl zbaven nutnosti přemýšleti o místě, vhodném pro pobyt.

Slunce již zapadalo a obraz červeného západního nebe šířil po krajině náladu, ale když jsem se dostal do zadního přijímacího pokoje, jehož okna vedou na západ, octl jsem se v témž šerém světle.

Usedl jsem, pohlížeje na lesnatý kraj žhnoucí v ohromné a smutné záři, jež každým okamžikem slábla. V koutech pokoje byla již tma. Vše se začínalo nořiti do temna a šero nepozorovaně ladilo mou mysl připravenou na zlověstné vypravování. Čekal jsem o samotě na jeho příchod; dostavil se brzy. Otevřely se dveře vedoucí do předního pokoje a do místnosti vešla kradmým, klidným krokem vysoká postava pana Jenningse, slabě osvětlená zarudlým přísvitem.

Potřásli jsme si rukama a on, přistaviv židle k oknu, kde bylo ještě dosti světla, abychom si viděli do tváří, usedl vedle mne, a položiv mi ruku na rámě, začal téměř bez úvodu se svým vypravováním.

6 / Jak se pan Jennings setkal s dr. Hesseliem

Před námi se prostíraly nádherné a tenkrát pusté lesy richmondské, ozářené slabě západním světlem, za námi pak a okolo nás šeřící se pokoj; na Jenningsově strnulé, trpitelské tváři – neboť rysy jeho obličeje se změnily přes to, že byly stále ještě ušlechtilé a jemné – ležela ona podivná záře, která zdánlivě klesá a zapaluje všude kam padne, náhlá, třebaže slabá světla, ztrácející se téměř bez jakéhokoliv odstupňování v temnotě. Také ticho bylo úplné. Nebylo slyšeti z dáli ani rachotu vozů ani štěkotu nebo hvízdání. A uvnitř leželo skličující ticho domu svobodného, chorého muže.

Vytušil jsem dobře povahu, třebaže nikoliv ani zdaleka podrobnosti odhalení, jehož se mi mělo dostati, ze strnulé trpitelské tváře, která podivně osvětlena vystupovala z temného pozadí jako portrét Schalkenův.

„Začalo to," řekl, „15. října před třemi lety, jedenácti nedělemi a dvěma dny – počítám dny velmi přesně, poněvadž každý je pro mne mukou. Kdybych někde ve vypravování nechal mezeru, řekněte mi."

„Je tomu asi čtyři léta, co jsem začal pracovati na díle, jež mě stálo mnoho přemýšlení a studování. Jednalo o náboženskou metafysiku antických národů."

„Vím," řekl jsem, „o náboženství vzdělaných a myslících pohanů, nehledě k symbolickému uctívání. Je to pole velmi široké a zajímavé."

„Ano, ale není prospěšné mysli – myslím, křesťanské mysli. Pohanstvo je všechno spjato v podstatnou jednotu a v ďábelské shodě slučuje náboženství, umění i zvyky; je to ponižující kouzlo a Nemesis jest neúprosná. Bůh mi odpusť! Psal jsem hodně; psával jsem pozdě do noci. Stále jsem myslil na předmět svého studia, kdekoliv jsem chodil a kdekoliv jsem dlel. Zcela mne nakazil. Musíte míti na paměti, že všechny pod-

statné ideje související s ním byly více méně krásné, předmět sám pak byl tak rozkošně zajímavý a já jsem byl tehdy úplně bezstarostný."
Vzdychl zhluboka.
„Domnívám se, že každý, kdo se dává do vážného psaní, udržuje se, jak řekl kdysi jeden můj přítel, něčím »v chodu« – buď čajem, kávou nebo tabákem. Jsem přesvědčen, že při takovém zaměstnání dochází k hmotné ztrátě, kterou jest nutno každou hodinu nahrazovati, nemáme-li se státi příliš roztržitými a nemá-li duch takřka opustiti tělo, nejsa stále napomínám vnímáním, že musí zachovati souvislost. Pociťoval jsem silně tuto potřebu a také jsem ji ukájel. Čaj byl mým společníkem – zprvu obyčejný černý čaj, připravovaný obvyklým způsobem a nepříliš silný. Pil jsem ho značné množství a ustavičně jsem jej zesiloval. Nikdy jsem z toho nezpozoroval špatné příznaky. Pak jsem se dal do pití zeleného čaje. Zamlouval se mi mnohem lépe, neboť čistil a zesiloval myšlenkové schopnosti. Potom jsem jej pil velmi často, ale ne silnější, než si jej lidé připravují pro lahodnou chuť. Psal jsem mnoho v tomto pokoji, který je tak tichý. Sedával jsem hodně dlouho do noci a připravoval jsem si čaj dvakrát až třikrát mezi jedenáctou hodinou noční a druhou nebo třetí hodinou ranní, v kterouž dobu jsem se ukládal ke spánku. Jezdíval jsem každý den do Londýna. Nebyl jsem poustevníkem a přes to, že jsem trávil hodinu nebo dvě v knihovně, sháněje prameny a hledaje fakta objasňující předmět mého studia, netrpěl jsem, pokud mohu souditi, žádnými chorobnými příznaky. Scházel jsem se jako obvykle často se svými přáteli a těšil jsem se z jejich společnosti; celkem, myslím, nikdy jsem nevedl tak příjemný život.
Setkal jsem se s člověkem, který měl několik podivných starých knih tištěných v Německu a psaných středověkou latinou; byl jsem nadmíru šťasten, že mi bylo dovoleno nahlédnouti do nich. Knihy onoho úslužného muže byly ve velmi odlehlé části City. Pobyl jsem tam déle, než jsem zamýšlel; když jsem vyšel z do-

mu a nespatřil jediné drožky, napadlo mi vstoupiti do omnibusu, který jezdil mimo. Setmělo se, když omnibus dojel k starému domu, jejž jistě znáte a jenž má na každé straně čtyři topoly; tu vystoupili všichni cestující, takže jsem zůstal osamocen. Dále jsme jeli mnohem rychleji. Bylo šero. Opřel jsem se v rohu u dveří, jsa zahloubán do příjemných myšlenek.

Uvnitř autobusu byla již téměř úplně tma. V protějším rohu, ležícím na druhé straně a na opačném konci vozu, spatřil jsem dva malé okrouhlé odrazy, jak se mi zdálo, narudlé barvy. Byly od sebe vzdáleny asi dva palce a dosahovaly téměř velikosti malých mosazných knoflíků, jež jachtovníci nosívají na svých veslařských kazajkách. Jako všichni bezstarostní lidé, začal jsem přemítati o tomto na pohled malicherném zjevu. Odkud přichází toto slabé, ale sytě červené světlo a odráží se od nějakých skleněných korálků, knoflíků nebo titěrných ozdob? Drkotali jsme mírně kupředu a zbývala nám ještě asi míle cesty. Nerozřešil jsem tu záhadu a za chvíli se ta věc stala ještě podivnější, neboť oba světelné body náhle seskočily k podlaze, zachovávajíce stále svou vzdálenost od sebe a vodorovnou polohu; pak náhle opět vyskočily do úrovně sedadla, na němž jsem seděl, a potom jsem je už nespatřil.

Má zvědavost byla teď skutečně podnícena, a než jsem se vzpamatoval, viděl jsem opět tato dvě matná světla u podlahy; pak zase zmizela a opět jsem je uzřel v jejich rohu. Upíraje na ně zraky, šinul jsem se potom klidně podél své strany k místu, kde jsem stále ještě viděl malé okrouhlé skvrny červeně. V omnibusu bylo málo světla. Bylo tam skoro tma. Naklonil jsem se kupředu, abych mohl seznati, co je to za dva kroužky. Změnily poněkud polohu, když jsem tak učinil. Zpozoroval jsem nyní obrysy něčeho černého a brzy jsem spatřil dosti zřetelně postavu malé černé opice, jež napodobujíc můj pohyb, naklonila rovněž tvář kupředu. Červené body byly její oči a nyní jsem mlhavě viděl, že na mne cení zuby.

Ustoupil jsem nevěda, zda snad nepomýšlí na skok. Myslil jsem si, že tam někdo zapomněl tuto ošklivou hračku, a poněvadž jsem chtěl zjistiti její povahu, a zároveň jsem neměl odvahu nabídnouti jí své prsty, šťouchl jsem do ní jemně deštníkem. Nepohnula se, když se jí deštník dotkl, ba ani když prošel *skrze ni* bez nejmenšího odporu. Nemohu vám ani zdaleka vylíčiti hrůzu, jež se mne zmocnila. Když jsem zjistil, že opice jest přeludem – tak jsem totiž tenkrát myslil – padla na mne zlá předtucha a strach, který mě tak očaroval, že jsem po drahnou chvíli nemohl odvrátiti oči od zraků té nestvůry. Zatím co jsem na ni hleděl, ona uskočila poněkud dozadu, vtlačila se zcela do rohu a já jsem se náhle octl u dveří; vystrčil jsem hlavu a zhluboka dýchaje venkovní vzduch a patře na světla a stromy, jež jsme míjeli, byl jsem rád, že jsem s to ubezpečiti se skutečností. Dal jsem zastaviti omnibus a vystoupil jsem. Všiml jsem si, že průvodčí se na mne divně podíval, když jsem mu platil. Myslím, že vyčetl z mého pohledu a chování cosi nezvyklého, neboť nikdy předtím jsem neměl tak zvláštního pocitu."

„Když omnibus odjel a já jsem zůstal osamocen na cestě, ohlédl jsem se důkladně kolem dokola, abych se přesvědčil, zda mě opice nenásleduje. Nesmírně se mi ulehčilo, když jsem ji nikde nespatřil. Nemohu vám ani popsati, jak jsem se ulekl a jak jsem děkoval nebi, když jsem seznal, že jsem se jí naprosto zbavil – tak jsem se aspoň domníval. Vystoupil jsem dříve než jsme dostihli mého domu vzdáleného dvě až tři sta kroků. Podél pěšiny se táhne cihlová zeď a za ní živý plot z tisu nebo z jakési podobné, věčně zelené rostliny; dále pak jest alej pěkných stromů, kterou jste asi zpozoroval na cestě sem. Cihlová zeď dosahuje asi do výše mých ramen, a tu jsem spatřil, pohlédnuv náhodou vzhůru, jak opice po čtyřech kulhavě kráčí nebo leze zrovna vedle mne na vršku zdi. Zastavil jsem se, zíraje na ni s pocitem hnusu a strachu. Když jsem se zastavil, učinila totéž. Posadila se na zdi, položivši své dlouhé ruce na kolena a pohlížejíc na mne. Nebylo již dosti světla, abych byl mohl postřehnouti více než její obrys, nebylo však ani dosti tma, aby byl nějak silně patrný zvláštní třpyt jejích očí. Zahlédl jsem však ještě dosti zřetelně jejich rudě mlhavý zásvit. Necenila nyní zuby, ani neprojevovala nějaké známky rozdrážděnosti; zdála se však upachtěná a v špatném rozmaru a vytrvale mne pozorovala.

Couvl jsem doprostřed cesty. Byl to odskok zcela bezděčný a teď jsem tam stál, ustavičně zíraje na ni. Nehýbala se. Otočil jsem se s pudovým odhodláním pokusiti se o něco – o cokoliv, a kráčel jsem prudce směrem k městu, pohlížeje po celou tu dobu úkosem na zvíře a pozoruje jeho pohyby. Lezlo rychle po zdi, zachovávajíc přesně rychlost mého kroku. Na místě, kde se poblíž ohbí cesty zeď končí, slezlo a jedním nebo dvěma dlouhými skoky přiběhlo k mým nohám;

i když jsem zrychlil krok, běžela stále se mnou. Zdržovala se vlevo ode mne a tak blízko u mé nohy, že jsem měl pocit, že jednu chvíli na ni šlápnu.
Cesta byla zcela pustá a tichá a šero vzrůstalo každým okamžikem. Zastavil jsem se zmaten a poplašen; pak jsem se otočil opět opačným směrem – totiž směrem k domu, od něhož jsem předtím odcházel. Když jsem tak tiše stál, opice ustoupila, myslím, asi pět nebo šest metrů a zůstala státi nepohnutě, pozorujíc mne. Byl jsem ještě více vzrušen než před tím. Četl jsem ovšem jako každý něco o »zrakových klamech«, jak vy lékaři říkáte takovým úkazům. Přemítal jsem o svém postavení a patřil jsem do tváře svému neštěstí. Tyto dojmy, jak jsem četl, jsou někdy jen dočasné, jindy však trvalé. Dočetl jsem se o případech, kdy tento zjev byl zprvu zcela neškodný, později však se pozvolna zvrhl v cosi strašlivého a nesnesitelného a skončil se tím, že usoužil svou oběť. Když jsem tak tiše stál ve společnosti svého zvířecího průvodce, pokoušel jsem se utěšiti se tím, že jsem se stále ujišťoval: »To všechno je pouhá choroba, známý fysický afekt, stejně určitý jako neštovice nebo neuralgie. Všichni lékaři se v tom shodují a filosofie to potvrzuje. Nesmím blázniti. Seděl jsem pozdě do noci, a myslím, že mé trávení není v pořádku; ale s boží pomocí se z toho zase dostanu a tam to není nic než symptom nervové dyspepsie.« Věřil jsem ve všechno to? Ani v jediné slovo, zrovna tak jako všechny ostatní nešťastné bytosti nikdy v ně nevěřily, když byly jednou zachváceny a ukovány do tohoto satanského zajetí. Nutil jsem se jen takto do klamné statečnosti zcela proti svému přesvědčení, a mohu říci i proti svému vědění.
Kráčel jsem nyní k domovu. Měl jsem jen několik set metrů chůze. Nutil jsem se do jakési odevzdanosti, nepřekonal jsem však chorobný strach a prudké pohnutí, jež se mne zmocnilo, jakmile jsem si po prvé uvědomil své neštěstí. Rozhodl jsem se stráviti večer doma. Ta potvora se pohybovala zrovna za mnou a mne napadlo, že to jest jakýsi druh úzkostlivé touhy po domově,

který lze někdy pozorovati u koní nebo psů, když se vracejí utrmáceni k domovu.
Bál jsem se jíti do města; bál jsem se, abych se s někým nesetkal a aby mě někdo nepoznal. Byl jsem si vědom nepotlačitelného vzrušení v svém chování. Mimo to jsem se obával změniti nějak násilně své obyčeje, na příklad tím, že bych byl šel do nějaké zábavy, nebo že bych byl podnikl dalekou procházku od domova, abych se unavil. U domovních dveří ta stvůra počkala, až jsem vystoupil nahoru po schodech, a když se otevřely dveře, vešla se mnou dovnitř.
Nepil jsem čaje toho večera. Vzal jsem si doutníky, trochu brandy a vody. Myslil jsem si, že musím působiti na svou hmotnou soustavu a že se musím na chvíli oddati zcela jiným dojmům než myšlenkovým, čímž se donutím, obrazně řečeno, přejíti na jiné koleje. Vyšel jsem nahoru do tohoto přijímacího pokoje. Sedl jsem si zrovna sem. Opice si pak vyskočila na malý stolek, který tehdy stál *tamhle*. Vypadala zmatená a unavená. Nemohl jsem se zbaviti úzkosti z jejích pohybů, a proto jsem stále na ni upíral zraky. Její oči byly napolo zavřeny, ale mohl jsem viděti, jak žhnou. Dívala se ustavičně na mne. Na všech místech a v každou dobu bdí a dívá se na mne. To se nikdy nemění.
Nebudu vám dále podrobně líčiti onu noc. Raději vám popíši úkazy prvního roku, jež se v podstatě nikdy nezměnily. Popíši vám, jak opice vypadala ve dne. Je to malá, dokonale modrá opice. Má jednu zvláštnost, a tou je její lotrovská povaha. V prvním roce vypadala, jako by byla truchlivá a nemocná. Ale pod touto nevrlou únavou se vždy skrývala silně zlomyslná a bdělá povaha. Po všechen ten čas jednala jakoby podle plánu, obtěžujíc mě co nejméně a omezujíc se toliko na pozorování. Nespustila nikdy ze mne oči. A od té doby, kdy přišla sem, nikdy jsem jí neztratil z dohledu, ať to bylo ve dne nebo v noci, za šera nebo světla – vyjma doby, kdy spím. Jen někdy se nevysvětlitelně vzdaluje na několik týdnů. Jest ji viděti za úplné tmy stejně dobře jako za denního světla. Nemám na mysli jen

její oči. Jest ji zřetelně viděti *celou* v světelném kruhu, který se podobá záři žhavého uhlí a jenž doprovází všechna její hnutí. Opustí-li mě někdy na čas, stává se to vždy jen v noci, za tmy a týmž způsobem. Začíná býti zprvu nepokojnou a potom rozvzteklenou; přichází ke mně, ceníc zuby, zmítajíc sebou a svírajíc pazoury. A zároveň se objeví v krbu oheň. Nikdy si nedávám topiti. Nemohu spáti v pokoji, kde je zatopeno. Pak se blíží víc a více ke krbu, chvějíc se, zdá se, vztekem, a když její vztek dosáhne vrcholu, vskočí do krbu a odtud do komína, a již mi zmizí z očí. Když se mi to přihodilo po prvé, domníval jsem se, že jsem byl osvobozen. Cítil jsem se jako na novém světě. Minul den – noc – nevrátila se. Minul blažený týden – další týden – opět týden. Ustavičně jsem, doktore, na kolenou děkoval Bohu a modlil se. Uplynul celý měsíc svobody, ale najednou se mi zjevila opět."

8 / Druhé stadium

„Byla zase u mne a zlomyslnost, která se předtím ochable skrývala pod unaveným zevnějškem, stala se nyní aktivní. Ve všech ostatních směrech se nijak nezměnila. V její činnosti a pohledech byla patrna čerstvá energie, která se později projevila i jiným způsobem. Na čas, chápete, bylo pozorovati změnu jen ve zvýšené její činnosti a v hrozivé tvářnosti, změnu nasvědčující, že stále jen přemýšlí o nějakém sveřepém plánu. Jako dříve, tak i nyní nespustila ze mne oči."
„Je zde nyní?" tázal jsem se.
„Nikoliv," odpověděl p. Jennings, „je tomu přesně patnáct dní, co zmizela. Někdy byla pryč dokonce i celé dva měsíce, jednou dokonce i tři. Bývá vždy nepřítomna nejméně čtrnáct dní, ačkoliv se někdy stává, že zmizí i na jediný den. Poněvadž je tomu patnáct dní, co jsem ji naposled viděl, může se nyní vrátiti každým okamžikem."
„Jest její návrat provázen nějakým zvláštním zjevem?" tázal jsem se.
„Ničím – ne," řekl p. Jennings. „Prostě se opět u mne objeví. Když vzhlédnu od knihy nebo když se obrátím, vidím jako obvykle, že na mne upírá své oči; pak zase zůstane se mnou jako dříve po svou ustanovenou dobu. Nikdy jsem tolik a tak podrobně o tom nevypravoval někomu jinému."
Zpozoroval jsem, že je vzrušen a smrtelně bled a že si stále přikládá kapesník na čelo. Nadhodil jsem, že je snad unaven, a řekl jsem mu, že ho rád opět navštívím ráno. Ale on odvětil: „Nikoliv, stojíte-li o to, vyslechnouti nyní vše. Zašel jsem již daleko a chci to tak zkusiti. Když jsem se radil s doktorem Herleyem, nesměl jsem toho tolik pověděti. Vy jste lékař, filosoficky založený. Dáváte duchu jeho správné místo. Je-li to vše skutečné – "

Odmlčel se, hledě na mne s tázavým vzrušením.
„Pohovoříme si o tom pak a velmi důkladně. Řeknu vám vše, co si myslím," odpověděl jsem po malé přestávce.
„Dobře – velmi dobře. Je-li to vše skutečnost, říkám, nabývá to pozvolna nade mnou moci a stahuje mne to ustavičně hlouběji do pekla. On mluvil o zrakových nervech! Ach, dobrá – jsou ještě jiné sdílné nervy. Pomoz mi všemocný Bůh! Uslyšíte. Řekl jsem vám, že její akční síla vzrostla. Její zlomyslnost se v jistém smyslu změnila v útočnost. Asi před dvěma roky jsem upravil některé sporné otázky s biskupem a odešel do své farnosti ve Warwickshire, abych se zaměstnal svým povoláním. Nebyl jsem připraven na to, co se stalo, ačkoliv jsem si od té doby již pomyslil, že jsem mohl předpokládati něco podobného. Mé tvrzení jest odůvodněno těmito okolnostmi – "
Mluvil nyní s námahou daleko větší a s nechutí, často povzdechl a občas se zdálo, že je vyčerpán. Ale jeho chování nebylo nikterak vzrušené. Podobalo se spíše chování klesajícího chorého, který se úplně vzdal svému osudu.
„Ano, ale nejprve vám něco řeknu o své farnosti Kenlis. Byla se mnou, když jsem odsud odjel do Dawlbridge. Provázela mě tiše na cestě a zůstala se mnou i ve vikariátu. Když jsem se chystal vykonávati své povinnosti, došlo k další změně. Zvíře vyvinulo sveřepé odhodlání zničiti mně. Bylo se mnou v kostele – sedělo na lektoriu – na kazatelně – na oltářním zábradlí. Konečně zašlo tak daleko, že když jsem předčítal shromáždění, skočilo mi na otevřenou knihu a posadilo se na ni, takže jsem nemohl čísti. To se mi stalo několikrát.
Opustil jsem na čas Dawlbridge. Pak jsem se svěřil doktoru Harleyovi. Udělal jsem vše, co mi poručil. Věnoval mému případu mnoho přemýšlení. Myslím, že ho zajímal. Zdálo se, že bude míti úspěch. Byl jsem osvobozen od jejího návratu téměř tři celé měsíce. Počal jsem se domnívati, že jsem zachráněn. Navrá-

til jsem se do Dawlbridge s jeho výslovným souhlasem.
Jel jsem v lehkém kočáře. Byl jsem v dobré náladě. Ba více – byl jsem šťasten a vděčen. Vracel jsem se, jak jsem myslil, osvobozen od hrozného přeludu do místa své povinnosti, po níž jsem toužil. Byl krásný slunečný večer, všechno vypadalo půvabně a radostně, a já jsem byl naplněn rozkošným veselím. Pamatuji se, jak jsem vyhlédl z okna, abych uviděl mezi stromy věž svého kenliského kostelíka z místa, kde je možno spatřiti ji nejdříve. Tam právě proudí klenutou stokou pod silnicí malá říčka, jež teče po hranici farnosti, a na místě, kde vychází na druhé straně cesty, stojí kámen s prastarým nápisem. Když jsme minuli tento bod, stáhl jsem hlavu zpět do kočáru; a v jeho koutě byla opice.
Zápasil jsem chvíli s mdlobami a pak jsem upadl do zoufalství a hrůzy. Zavolal jsem na kočího, vystoupil jsem z vozu, posadil jsem se u cesty a modlil jsem se k Bohu o slitování. Potom následovala zoufalá odevzdanost. Když jsem vstoupil do vikářství, můj zvířecí společník byl se mnou. Pronásledování začalo znovu. Po krátkém boji jsem se vzdal odporu a brzy jsem odjel.
Řekl jsem vám, že se zvíře předtím stalo v jistém smyslu útočným. Vysvětlím vám to trochu. Zdálo se, že je zmítáno prudkou a stále vzrůstající zlobou, když se modlím anebo když jen pomýšlím na modlitbu. Došlo to až tam, že se odvážilo vyrušiti mě. Otážete se, jak by to mohl učiniti nehmotný fantom? A přece tomu tak bylo, kdykoliv jsem se chystal k modlitbě. Pobývalo stále přede mnou a blížilo se stále více. Vyskočila na stůl, na lenoch židle, na římsu krbu, a pomalu se kývala se strany na stranu, pohlížejíc po celou tu dobu na mne. Její pohyb má nepopsatelnou moc rozptylovati myšlenky a soustřeďovati všechnu pozornost na sebe, až se konečně myšlenky scvrknou takřka na jediný bod a konečně vyhynou – cítil jsem, že bych zešílel, kdybych se nevzpamatoval a nestřásl ze sebe strnulost.

A jsou ještě jiné způsoby," povzdechl zhluboka, „na příklad, když se modlím se zavřenýma očima, přichází tak blízko, že ji vidím. Vím, že to nelze přičítati fysickému vidění, ale vidím ji, i když mám víčka zavřena; otřásá jaksi mou duší, přemáhá mě a já musím povstati. Kdybyste byl něco podobného poznal, dovedl byste pochopiti zoufalství."

„Vidím, doktore, že vám neuniklo ani slovo z mého vypravování. Nepotřebuji vám tudíž připomínati, abyste věnoval zvláštní pozornost tomu, co vám řeknu nyní. Mluví se o zrakových nervech a o zrakových přeludech, jako kdyby zrakový orgán byl jediným místem, podléhajícím vlivu, který se na mne úporně zavěsil – vím to lépe. Po dva roky se u mne většinou omezil na zrakový orgán. Ale jako potrava bývá lehce uchopena rty a vtažena mezi zuby, nebo jako konec malíčku, sevřený v mlýnském soukolí, stáhne s sebou ruku, paži a celé tělo, tak ubohý smrtelník, který byl jednou pevně zachycen za koneček nejjemnějšího nervového vlákna, jest pomalu uchvacován obrovským ústrojím pekla, až dospěje tam, kde jsem já. Ano, doktore, tam, kde jsem já, neboť ve chvíli, kdy mluvím k vám a úpěnlivě toužím po pomoci, cítím, že se nemohu modliti a že bojuji s neúprosným osudem.“

Pokusil jsem se utišiti jeho zřejmě vzrůstající rozechvění a řekl jsem mu, že nesmí pozbývati naděje.

Za naší rozmluvy nastala noc. Matné měsíční světlo se rozlévalo nad krajem, který bylo viděti oknem, a já jsem prohodil:

„Snad by bylo lépe, kdybychom rozežhli svíce. Tohle světlo, víte, jest neblahé. Přál bych si, abyste byl pokud možno v svém normálním stavu, než učiním diagnosu, mohu-li to tak nazvati – jinak je mi to jedno.“

„Každé světlo je pro mne lhostejné,“ řekl. „Nečtu-li právě nebo nepíši-li, je mi to jedno, i kdyby noc byla věčná. Chci vám vypravovati, co se mi stalo před rokem. Zvíře začalo tehdy ke mně mluviti.“

„Mluviti! Jak to myslíte – ne snad mluviti jako člověk?“

„Ano; mluviti slovy a celými větami, dokonale souvislými a artikulovanými. Je tu však jedna zvláštnost.

Jeho řeč se nepodobá lidskému hlasu. Nevnímám ji sluchem – přichází ke mně mozkem ve formě zpěvu. Tato jeho schopnost mluviti ke mně bude mou zkázou. Nenechá mne modliti se a vyrušuje mne hrůzným rouháním. Neodvažuji se pokračovati v modlitbách, nemohu. Ach, doktore, nemůže mi pomoci lidská dovednost, lidské myšlení a modlitby!“

„Musíte mi slíbiti, pane, že se nebudete trápiti zbytečnými a vzrušujícími myšlenkami. Omezujte se přísně na vypravování *fakt*. Především připomínám, že i kdyby zjev, který vás obtěžuje, byl, jak myslíte, skutečností se samotným životem a vůlí, nemůže míti moc uškoditi vám, nedostal-li ji shora; jeho vliv na vaše smysly závisí hlavně na vašem fysickém stavu – a ten je v rukou božích, což budiž vaše útěcha a opora. Jsme všichni obklopeni stejným okolím. Ve vašem případě jest jenom ten rozdíl, že *paries* neboli závoj těla neboli tělesná clona je trochu porušena a propouští zrakové a sluchové dojmy. Musíme se brátí zcela novým směrem, pane – mějte jen odvahu. Promyslím dnes v noci pečlivě celou věc.“

„Jste velmi laskav, pane; domníváte se, že to stojí za pokus, nezoufáte nade mnou. Ale nevíte, jaké moci nade mnou to zvíře nabývá; dává mi rozkazy, stává se mým tyranem a já jsem bezmocný. Kéž mě Bůh vysvobodí!“

„Rozkazuje vám – a vy myslíte, že řečí?“

„Ano, ano; stále mě nabádá ke zločinům, proti mně samému nebo jiným. Vidíte, doktore, situace jest naléhavá, opravdu naléhavá. Když jsem byl před několika nedělemi ve Shropshire,“ (p. Jennings začal nyní mluviti rychle a chvějícím se hlasem, uchopiv mou ruku a patře mi do tváře), „vyšel jsem si jednou s několika přáteli na procházku. Můj pronásledovatel byl, říkám vám, v oné době se mnou. Loudal jsem se za ostatní společností, neboť kraj v okolí Dee jest, jak víte, krásný. Naše stezka náhodou vedla kolem uhelného dolu a na kraji lesa leží kolmá šachta, říkají, že sto padesát stop hluboká. Má neteř zůstala se mnou,

neví ovšem nic o povaze mého utrpení. Věděla však, že jsem nemocen a sklíčen, a proto zůstala se mnou, abych nebyl zcela sám. Když jsme se pozvolna spolu ubírali kupředu, zvíře, provázející mě, nabádalo mě, abych se vrhl do šachty. Pravím vám teď – ach, uvažte jen, milý pane! – od této hanebné smrti mě zachránilo jen pomyšlení, že ubohá dívka nesnese uleknutí, jež v ní vzbudí pohled na tuto událost. Žádal jsem ji, aby šla napřed a připojila se k svým přátelům, poněvadž nejsem s to jíti dále. Vymlouvala se však, a čím více jsem ji žádal, tím byla pevnější. Zdála se zmatena a přestrašena. Myslím, že v mých pohledech a chování bylo něco, co ji znepokojovalo. Ale nechtěla mě opustiti, a to mi doslova zachránilo život. Nemáte ponětí, pane, že by se živoucí člověk mohl státi tak bídným otrokem satanovým," řekl chvěje se a hrozně sténaje.
Tu se odmlčel a já jsem prohodil: „Přes to však jste byl zachráněn. Stalo se tak z vůle boží. Jste v jeho rukou a jedině v jeho moci. Mějte tudíž důvěru v budoucnost."

10 / Doma

Přemluvil jsem ho, aby si dal rozžehnouti svíce, a než jsem se s ním rozloučil, viděl jsem, že pokoj vypadá zcela vesele a příjemně. Řekl jsem mu, že musí svou nemoc zcela jistě pokládati za chorobu závislou na fysických, třebaže *subtilních* fysických, příčinách. Řekl jsem mu, že má doklad o péči a lásce boží v záchraně, o níž mi právě vyprávěl, a že s bolestí pozoruji, jak pokládá některé její zvláštní rysy za znamení, že propadl duchovnímu zatracení. Dovozoval jsem, že takový závěr je bez jakéhokoli podkladu. Ba naopak že odporuje faktům vyplývajícím z jeho tajemného osvobození od vražedného vlivu za jeho procházky v Shropshire. Za prvé: jeho neteř zůstala po jeho boku, aniž si přál míti ji u sebe; a za druhé: jeho duše byla naplněna neodolatelným odporem uskutečniti hrozné vnuknutí v její přítomností.

Když jsem mu takto domlouval, pan Jennings plakal. Zdálo se, že je utěšen. Vynutil jsem na něm slib, že vrátí-li se opice, ihned pro mne pošle. Potom jsem ho ubezpečil, že nevěnuji svůj čas a myšlenky ničemu jinému, dokud důkladně neprozkoumám jeho případ a že zítra uslyší výsledek; s tím jsem se s ním rozloučil.

Než jsem vstoupil do povozu, řekl jsem sluhovi, že jeho pán daleko ještě není zdráv a aby se často podíval do jeho pokoje.

Zařídil jsem se tak, abych byl zcela bezpečen před jakýmkoliv vyrušením.

Zastavil jsem se jen na chvíli v svém bytě, vzal jsem si tam skřínku s psacími potřebami a vak a usedl do drožky, která mě měla zavésti do hospůdky, vzdálené dvě míle od Londýna a zvané „U dvou rohů"; byl to velmi tichý a pohodlný dům s dobrými, silnými zdmi. Rozhodl jsem se věnovati tam případu pana Jenningse několik nočních hodin, nebo tolik ranních

hodin, kolik bude zapotřebí, protože v mém tamějším pokoji bylo nemožné jakékoliv vytrhování nebo rozptýlení.
(Zde jest pečlivě zaznamenáno mínění dr. Hesselia o případu a postup, dieta i léky, jež předepsal. Je zvláštní – někdo by řekl mystické. Avšak v celku, myslím, sotva by dostatek zajímalo čtenáře, který čte tuto knihu, takže by bylo zbytečno otiskovati je zde. Celý dopis byl sepsán v hostinci, kam se doktor uchýlil za svým účelem. Příští dopis je datován v jeho londýnském bytě.)
Odjel jsem z Londýna do hostince, kde jsem spal až do půl deváté; do svého pokoje v městě jsem přišel až dnes o jedné hodině odpolední. Na stole jsem našel dopis, psaný panem Jenningsem. Nepřišel poštou, a když jsem se dotazoval po bližších okolnostech, dověděl jsem se, že jej přinesl sluha páně Jenningsův; když mu prý bylo řečeno, že se nevrátím až do druhého dne a že nikdo nezná mé adresy, zdál se velmi znepokojeným a prohlásil, že mu pán rozkázal, aby se nevracel bez odpovědi.
Otevřel jsem dopis a četl:

„*Drahý doktore Hesselie.* – Je tu. Nebyl jste ani hodinu pryč, když se vrátila. Mluví. Ví všechno, co se stalo. Ví všechno – zná vás, a je drzá a sveřepá. Spílá. Posílám Vám tyto řádky. Zná každé slovo, jež píši – přes to píši. Slíbil jsem to, a proto píši, bojím se však, že velmi zmateně, velmi nesouvisle. Jsem tak rozrušen!

Stále Váš, upřímně Váš
Robert Lynder Jennings.“

„Kdy to došlo?“ tázal jsem se.
„Asi v jedenáct hodin večer. Onen muž se opět vrátil a byl tu dnes po třikráte. Posledně asi před hodinou.“
Dostav tuto odpověď a zastrčiv do kapsy poznámky, jež jsem si načrtl o tomto případě, odjel jsem za několik

minut směrem k Richmondu, abych navštívil pana Jenningse.
Jak vidíte, nijak jsem nad panem Jenningsem nezoufal. On sám se pamatoval na zásadu, kterou jsem vyslovil v svém „Metafysickém lékařství“, a jež řídí všechny takové případy, a použil ji, třebaže zcela pochybeně. Já jsem se chystal použíti ji vážně. Byl jsem případem Jenningsovým velmi zaujat a nesmírně rád bych ho byl viděl a zkoumal v přítomnosti „nepřítele“.
Dojel jsem k ponurému domu, vyběhl nahoru po schodech a zaklepal. Po chvíli otevřela dveře vysoká žena, oblečená do černého hedvábí. Vypadala nemocná a uplakaná. Uklonila se, ale přes to, že uslyšela mou otázku, neodpověděla. Odvrátila tvář, vztáhnuvši ruku směrem k dvěma mužům, kteří sestupovali po schodech. Odkázavši mě takto na ně, odešla postranními dveřmi a zavřela je za sebou.
Oslovil jsem ihned muže, který mi byl v předsíni nejblíže, ale když jsem k němu přistoupil, ulekl jsem se, neboť jsem spatřil, že jeho ruce jsou zbroceny krví.
Couvl jsem poněkud a ten muž sešel po schodech, prohodiv toliko šeptem: „Zde je sluha, pane.“
Sluha zmaten a nejsa s to vypraviti ze sebe jediné slovo, zastavil se na schodišti, když mě spatřil. Utíral si ruce do kapesníku, smočeného krví.
„Jonesi, co je to, co se stalo?“ otázal jsem se, jsa jat hroznou předtuchou.
Požádal mne, abych vešel do chodby. Rázem jsem se octl po jeho boku. Zamračen, bled a svíraje oči, vyprávěl mi o hrůze, kterou jsem již napolo tušil.
Jeho pán spáchal sebevraždu.
Šel jsem s ním nahoru do pokoje – a neřeknu Vám, co jsem tam spatřil. Prořízl si břitvou hrdlo. Byl to strašlivý pohled. Stalo se to, jak nasvědčovala ohromná kaluž krve na podlaze, mezi lůžkem a oknem. Koberec ležel jen u lůžka a pod toaletním stolkem, všude jinde byla podlaha holá, neboť, jak sluha říkal, neměl rád koberců v své ložnici. Obrovský jilm, který zastiňoval dům, vrhal na hroznou podlahu tohoto ponurého

a nyní strašlivého pokoje pomalu se kývající stín jedné ze svých největších větví.
Pokynul jsem sluhovi a sešli jsme spolu dolů. Vešel jsem z předsíně do staromódního, dřevem vyloženého pokoje a tam jsem stanul, abych vyslechl líčení sluhovo. Nebylo nijak obšírné.
„Když jste včera večer odcházel, usoudil jsem z vašich slov a pohledů, že pokládáte mého pána za vážně nemocného. Myslil jsem, že se snad obáváte nějakého záchvatu nebo něčeho podobného. Proto jsem se choval přesně podle vašich pokynů. Seděl dlouho do noci, až do tří hodin. Nepsal ani nečetl. Mluvil hodně sám k sobě, ale to nebylo nic neobyčejného. V tu dobu asi jsem mu pomohl svléci se a zanechal jsem ho o samotě v trepkách a županu. Za půl hodiny jsem se vrátil. Ležel úplně vysvlečen v posteli a vedle na stole hořely dvě svíce. Opíral se o loket a patřil na druhou stranu lůžka, když jsem vstoupil. Tázal jsem se, nepřeje-li si něčeho, a on odpověděl: »Ne.«
Nevím, bylo-li to tím, co jste mi řekl, anebo čímsi nezvyklým v jeho chování, ale já jsem cítil včera večer velkou starost, neobyčejně velkou starost o něho.
Za další půlhodinu nebo snad o něco později jsem zašel opět nahoru. Neslyšel jsem ho mluviti jako prve. Otevřel jsem trochu dveře. Obě svíce byly zhašeny, což nebývalo. Měl jsem s sebou svíci a dal jsem trochu proniknouti světlu dovnitř, hledě kradmo dokola. Viděl jsem, že sedí v židli vedle toaletního stolku a že jest opět oblečen. Ohlédl se a podíval se na mne. Pokládal jsem to za podivné, že zase vstal a oblékl se a že zhasil svíce a sedí potmě. Ale tázal jsem se jen znovu, nepřeje-li si něčeho. Řekl, myslím, že trochu ostře: »Ne.« Tázal jsem se, mám-li rozsvítiti svíce a on pravil: »Jak je ti libo, Jonesi.« Rozsvítil jsem je tedy a loudal se po pokoji. Prohodil: »Řekni mi pravdu, Jonesi, proč jsi zase přišel – neslyšel jsi nikoho klíti?«
»Ne, pane,« řekl jsem, divě se, co to má za smysl.
»Ne,« pravil pak, »ovšem že ne.« A já mu řekl: »Nebylo by dobře, pane, abyste šel spát? Je právě pět hodin.«

Neřekl než: »Velmi pravděpodobně; dobrou noc, Jonesi.« Odešel jsem tedy, ale netrvalo to ani hodinu a vrátil jsem se znovu. Dveře byly zavřené. On mě zaslechl a volal, myslím z postele, co chci; projevil pak přání, abych ho již nerušil. Ulehl jsem a usnul jsem na chvíli. Mezi šestou a sedmou jsem šel nahoru opět. Dveře byly stále ještě zavřené, a když neodpovídal, nechtěl jsem ho rušiti. Domníval jsem se, že spí, a nechal jsem ho tedy v klidu až do devíti. Měl ve zvyku zvoniti, když si přál, abych k němu přišel, a neurčil mi přesně hodiny, kdy bych ho měl buditi. Zaklepal jsem velmi slabě, a ježto jsem nedostal odpovědi, vzdálil jsem se na hodnou chvíli, jsa přesvědčen, že usnul. Teprve v jedenáct hodin jsem začal míti skutečně obavu o něj – neboť, pokud se pamatuji, vstával vždy nejpozději v půl jedenácté. Neodpovídal mi. Klepal jsem a volal a pořád žádná odpověď. Protože jsem sám nemohl vylomiti dveře, zavolal jsem ze stáje Tomáše a vylomili jsme je spolu. Pak jsme ho našli v hrozném stavu, kterého jste byl svědkem."
Jones již neměl co vyprávěti. Ubohý pan Jennings byl velmi ušlechtilý a laskavý. Všichni jeho lidé ho měli rádi. Viděl jsem, že sluha byl velmi dojat.
Tak jsem odešel sklíčen a vzrušen z onoho hrozného domu a jeho temného jilmového baldachýnu a doufám, že jej nikdy již nespatřím. Zatím co Vám píši, mám pocit, jako bych se byl napolo probudil z hrůzného a únavného snu. Moje paměť odmítá tento obraz se strachem a nevěřící pochybností. A přec vím, že je pravdivý. Je to příběh o otravě jedem, který vzrušuje vzájemnou činnost ducha a nervů a ochromuje tkáně, jež oddělují od sebe dvě příbuzné funkce smyslů, totiž vnímání vnitřní a vnější. Tak se shledáváme s podivnými průvodci a předčasně se seznamuje smrtelné s nesmrtelným.

ZÁVĚR
SLOVO K TĚM, KDOŽ TRPÍ

Drahý Van L., vy jste trpěl chorobou, podobnou té, kterou jsem právě popsal. Dvakráte jste si stěžoval do jejího návratu.
Kdo, u Boha, vás vyléčil? Váš pokorný sluha Martin Hesselius. Nebo raději mi dovolte, abych to řekl pietněji s jistým starým francouzským lékařem, který žil před třemi sty lety: „Já jsem Vás ošetřoval a Bůh Vás vyléčil."
Ale, ale, příteli, jen se nermuťte! Dovolte mi, abych vám řekl jednu věc.
Jak moje kniha dosvědčuje, viděl jsem a léčil padesát sedm případů takových přeludů, kterým bez rozdílu říkám „sublimované", „předčasné" a „vnitřní".
Vedle toho existuje jiná třída chorob, jimž se správně říká – přes to, že se všeobecně směšují s těmi, které popisuji – zrakové přeludy. O těchto posledně jmenovaných jsem přesvědčen, že je lze tak prostě vyléčiti jako mozkovou rýmu nebo nepatrnou dyspepsii.
Jen případy prvního druhu jsou opravdovou zkouškou naší myšlenkové pohotovosti. Čelil jsem neméně než padesáti sedmi takovým případům. A v kolika jsem neměl úspěchu? Ani v jediném.
S trochou trpělivosti a rozumné důvěry v lékaře nelze žádné protivenství smrti tak snadno a jistě odstraniti. Za těchto jednoduchých podmínek pokládám vyléčení za naprosto bezpečné.
Musíte míti na paměti, že pana Jenningse jsem ani nezačal léčiti. Nemám pochybnosti, že bych ho byl v osmnácti měsících dokonale vyléčil, nanejvýš by se to snad bylo mohlo protáhnouti na dvě léta. Některé případy lze vyhojiti velmi rychle, jiné jsou nanejvýš vleklé. Vyléčiti je může každý inteligentní lékař, který jim věnuje čas a přemýšlení.
Znáte mé pojednání „Základní mozkové funkce". Dokázal jsem tam, myslím, na nesčetných faktech velikou pravděpodobnost nervové cirkulace, obdobné svým

mechanismem cirkulaci žil a tepen. Srdcem této soustavy – uvažujeme-li takto – je mozek. Fluidum, které se z něho šíří jistými nervy, vrací se k němu jinými nervy ve změněném stavu; a podstata tohoto fluida je spirituální, třebaže nikoliv nemateriální, stejně jako podstata světla nebo elektřiny, jak jsem již ostatně dříve poznamenal.

Různé špatné návyky, k nimž náleží i pravidelné požívání zeleného čaje, působí na kvalitu tohoto fluida a častěji ještě na jeho rovnováhu. Toto fluidum máme totiž společné s duchy, a když dojde k přesycení hmoty mozku nebo některého nervu spojeného s vnitřním smyslem, utvoří se tím obnažená plocha, na niž netělesní duchové mohou působiti; takto vznikne více méně účinné spojení s nimi. Mezi tímto mozkovým oběhem a srdečním oběhem je intimní soulad. Sídlem, nebo lépe řečeno nástrojem vnějšího vidění jest oko. Sídlem vnitřního vidění jsou nervové tkáně a mozek v krajině okolo obočí a nad ním. Pamatujete si, s jakým úspěchem jsem zahnal vaše přeludy prostým přikládáním zmrzlé kolínské vody? Ale jen málo případů lze vyléčiti tak rychle. Chlad mocně rozhání nervové fluidum. Trvá-li hodně dlouho, může dokonce způsobiti trvalou necitelnost, a působí-li ještě trochu déle, svalovou i smyslovou paralysu.

Opakuji, nemám nejmenších pochybností, že bych byl napřed zatemnil a pak úplně oslepil ono vnitřní oko, jež pan Jennings nedopatřením otevřel. V deliriu tremens se otvírají tytéž smysly a opět se naprosto uzavírají, když pominulo přepětí mozkového srdce a ohromné přesycení nervů, jež je provází, ježto se dostavila podstatná změna v tělesném stavu. Tohoto výsledku lze dosáhnout tím, že prostým způsobem ustavičně působíme na tělo – lze ho dosáhnouti neomylně, aspoň mně se to vždy zdařilo.

Ubohý pan Jennings spáchal sebevraždu. Ale tato katastrofa byla výsledkem zcela jiné choroby, která se jaksi promítla na nemoc již akutní. Jeho případ byl zřejmě komplikací a choroba, jíž opravdu podlehl,

byla dědičná sebevražedná mánie. Ubohého pana Jenningse nemohu počítati mezi své pacienty, neboť jsem ho ani nezačal léčiti, a mimo to, jak jsem přesvědčen, on mi nevěnoval své plné důvěry. Jestliže se pacient nepostaví po bok nemoci, jeho vyléčení je zabezpečeno.

Démon

Asi ze dvou set třiceti případů, více méně příbuzných onomu, nad kterým jsem nadepsal „Zelený čaj“, vybral jsem tento, který nazývám „Démon“.
Podle svého zvyku připojil dr. Hesselius k tomuto rukopisu několik archů dopisního papíru, na němž byly napsány písmem téměř tak stěsnaným jako tiskařská sazba jeho vlastní poznámky k případu.
„Pokud jde o svědomitost, nebylo by možno zvoliti lepšího vypravovatele než ctihodného irského duchovního, který mi odevzdal tento záznam případu p. Bartona. Ovšem po lékařské stránce je vylíčení nedokonalé. Zpráva inteligentního lékaře, který by byl zaznamenal jeho vývoj a ošetřoval chorého od nejčasnějších stadií nemoci až k jejímu konci, byla by mi poskytla, co potřebuji, abych se o něm mohl vyjádřiti s bezpečností. Měl bych znáti pravděpodobné dědičné sklony Bartonovy; měl bych míti možnost rozpoznati – snad z prvních příznaků – vzdálenější původ nemoci než ten, který lze dnes zjistiti.
Všechny podobné případy můžeme zhruba rozděliti do tří různých skupin. Toto rozdělení se v podstatě zakládá na rozlišování mezi subjektivním a objektivním. Z lidí, o nichž se tvrdí, že jejich smysly podléhají nadpřirozeným dojmům, někteří jsou prostě visionáři a dostávají iluse, na něž si stěžují, z chorého mozku nebo nervů. Jiní jsou nepochybně souženi nadpřirozenými silami (tak se odborně říká) bytujícími zcela mimo ně. U jiných zase příčinou utrpení je stav smíšený. Vnitřní vnímání je, pravda, otevřeno, ale otevřelo se a zůstává otevřeno účinkem nějaké choroby. Tuto formu nemoci lze v jistém smyslu srovnati se ztrátou pokožky, při čemž jsou vystaveny vnějším vlivům ony plochy, jež příroda opatřila zábalem pro jejich přílišnou citlivost. Ztrátu tohoto obalu provází habituelní necitelnost k vlivům, proti nimž jsme měli býti chráněni. Ale pokud jde o mozek a o nervy, mající přímou souvislost s jeho funkcemi a s jeho smyslovými dojmy,

prochází cerebrální oběh pravidelně onou vibrující poruchou, kterou jsem, myslím, dostatečně probadal a prokázal v své rukopisné studii A 17. Tato porucha se liší, jak jsem tam dokázal, podstatně od poruchy, způsobené překrvením, jejíž příznaky jsou rozebrány v A 19. Je-li prudká, bývá vždy provázena *ilusemi*.
Kdybych byl viděl pana Bartona a kdybych jej byl vyšetřil se zřetelem na body, jež v jeho případě potřebují vyjasnění, byl bych bez nesnází spojil tyto úkazy se správnou chorobou. Nyní je moje diagnosa nutně založena jen na domněnkách.“
Tak píše dr. Hesselius; ostatní, co přidal, má zájem jen pro lékaře a vědce.
V příštích kapitolách najde čtenář vypravování důst. p. Thomase Herberta, v němž jest uloženo vše, co jest v tomto případu známo.

1 / Kročeje

Byl jsem tehdy ještě mlád a intimně znám s několika osobami vystupujícími v tomto příběhu; proto dojem, kterým na mne působily tyto příhody, byl hluboký a trvalý. Vynasnažím se nyní vylíčiti je přesně a všechny; ve vypravování ovšem spojím vše, co jsem zvěděl z různých pramenů, a co může, třebas jen nedokonale, vrhnouti trochu světla do temnoty, kterou jest zahalen vývoj a konec této historie.

Někdy okolo r. 1794 se vrátil do Dublinu mladší bratr jistého baroneta, kterého nazvu sir James Borton. Vyznamenal se ve službách loďstva, jsa velitelem jedné z fregat Jeho Veličenstva po valnou dobu války s Amerikou. Kapitánovi Bartonovi bylo zřejmě asi dvaačtyřicet nebo třiačtyřicet let. Byl inteligentním a příjemným společníkem, když se mu zachtělo, ačkoliv zpravidla byl reservovaný, a někdy dokonce i nevrlý.

Ve společnosti se však choval jako muž vznešeného světa a gentleman. Nenavykl žádnému z oněch způsobů, jež si člověk někdy osvojuje na moři. Naopak jeho chování bylo pozoruhodně nenucené, klidné a dokonce uhlazené. Byl prostředního věku, a trochu robustní postavy. Jeho obličej byl nápadný svými rýhami mezi obočími a celkem se v něm obrážel výraz vážnosti a melancholie. Jak jsem však řekl, byl to muž dokonale vychovaný a z dobré rodiny, a jsa zámožný, měl ovšem snadný přístup do nejlepší dublinské společnosti, aniž potřeboval jiného doporučení.

Pan Barton, pokud šlo o jeho osobní choutky, žil velmi nenákladně. Bydlil v jedné z ulic tenkrát moderních, na jihu města, zaměstnával jen jednoho sluhu a jednoho koně, a třebas měl pověst volnomyšlenkáře, žil spořádaným a mravným životem, nelibuje si ani v hazardních hrách, pití nebo některém jiném neřestném

počínání. Žil hodně osaměle, nečině si intimních známostí a nevybíraje si ve společnících; zdálo se, že docházel do veselé společnosti spíše jen pro vzruch a rozptýlení, než aby měl příležitost vyměňovati myšlenky a city s jejími členy.
Proto si získal Barton pověst šetrného, rozumného člověka, který si patrně uchová svůj celibát přes všechny válečné lsti a útoky a pravděpodobně se dožije vysokého věku, zemře bohat a odkáže své peníze některé nemocnici.
Nyní však bylo zřejmé, že se Bartonovým plánům rozumělo špatně. V té době byla uvedena do veselé společnosti svou tetou L., jistou to paní z Dowageru, mladá dáma, již nazvu sl. Montaguovou. Byla opravdu hezká a vzdělaná; jsouc od přírody chytrá a značně veselá, stala se po nějakou dobu předmětem všeobecné pozornosti. Avšak její popularita jí prozatím nepřinesla nic než onen ideální obdiv, který může snad býti příjemným kadidlem pro ješitnost, ale naprosto není předehrou k manželství – neboť o této mladé dámě na neštěstí bylo všeobecně známo, že mimo své osobní půvaby nemá pozemských statků. Za tohoto stavu věcí mi snad uvěříte, že nevzniklo málo úžasu, když se na scéně objevil kapitán Barton jako neskrývající se milenec chudé slečny Montaguové.
Jeho námluvy měly dobrý průběh, jak bylo lze čekati; a stará paní L. sdělila zakrátko svým stopadesáti nejmilejším přátelům, že s jejím svolením kapitán Barton právě učinil slečně Montaguové nabídnutí k sňatku a ona přijala jeho nabídku s podmínkou, že k tomu dá souhlas její otec, který se právě vrací z Indie a má dojeti domů nejdéle ve dvou nebo třech týdnech.
Že tento souhlas bude dán, o tom nemohlo býti pochybnosti, a odklad byl tedy čistě formální; jinak se na oba hledělo jako na snoubence a paní L., zachovávajíc staromódní dekorum s přísností, jež by jí neť byla jistě ráda prominula, přestala ji od toho času uváděti do zábav ve městě.

Kapitán Barton byl u nich stálým návštěvníkem a častým hostem, a byla mu dovolena všechna ona intimní privilegia, která se povolují zasnoubenému ženichu. Takový byl poměr mezi oběma stranami, když se po prvé začaly rozvíjeti tajemné okolnosti, jež zatemňují příběh.

Lady L. obývala hezkou residenci na severní straně Dublinu a byt kapitána Bartona, jak jsme se již zmínili, byl na jihu. Vzdálenost mezi oběma byla značná a kapitán Barton měl ve zvyku choditi domů bez průvodu, kdykoliv strávil večer se starou paní a její půvabnou svěřenkou.

Při těchto nočních procházkách ho vedla nejkratší cesta značně dlouhou ulicí, jejíž čára byla sotva vytyčena a v níž domy byly zbudovány jen o málo výše nad základy.

Jednoho večera, krátce potom, co došlo k jeho zasnoubení se slečnou Montaguovou, náhodou se s ní a lady L. zdržel neobvykle dlouho. Rozmluva se točila kolem důkazů o zjevení, jež on popíral s necitelnou skepsí přesvědčeného nevěrce. Tenkrát tak řečené francouzské zásady pronikly značně do vyšší společnosti, a to zvláště do oné její části, která se hlásila k whiggismu, a ani stará paní ani její svěřenka nebyly tak dokonale prosty nákazy, aby pokládaly názory pana Bartona za vážnou překážku pro chystaný sňatek.

Rozprava se zvrhla v rozhovor o nadpřirozených a zázračných zjevech, v němž on zachoval úplně tentýž způsob argumentace a zesměšňování. Při tom při všem je nutno po pravdě konstatovati, že kapitána Bartona nebylo možno viniti ze strojenosti, neboť doktrína, které hájil, byla vskutku velmi opravdovým základem jeho ustálené víry, možno-li to tak nazvati. Snad není nejméně podivná ze všech podivných okolností mého vypravování skutečnost, že subjektem oněch hrozných vlivů, o nichž budu vypravovati, stal se právě on, jenž podle mnohaletého uváženého přesvědčení naprosto přestal věřiti v to, čemu se obyčejně říká nadpřirozené síly.